

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНТРОЛІНГОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

PECULIARITIES OF CONTROLLING MECHANISM FORMATION OF NATIONAL ECONOMY STATE REGULATION

Досліджено сутність концептуальних засад державного контролінгового регулювання економіки. Розглянуто особливості побудови механізму регулювання національної економіки державою на контролінгових засадах. На підставі здійсненого аналізу сформульовано пропозиції щодо акцентування уваги на непрямих методах контролінгового регулювання з впровадженням податкового контролінгу.

The essence of conceptual basis of economy state controlling regulation is analysed. The peculiarities of mechanism construction of state national economy regulation on the conceptual basis are considered. On the basis of the conducted analysis the suggestions on accenting of attention on the indirect methods of controlling regulation with the introduction of tax controlling are formulated.

Ключові слова: держава, контролінг, механізм, національна економіка, податки та фінансова політика, регулювання.

Key words: state, controlling, mechanism, taxes and fiscal policy, national economy, regulation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Функція контролінгу як виконання зворотного зв'язку в системі економічного регулювання нерозривно пов'язана з цільовою функцією держави, безпосередньо зумовлюється нею в аспекті формування цілі самого державного контролінгового регулювання з використанням його специфічних засобів і може бути сформульована як підвищення ефективності державного регулювання національної економіки на засадах організації зворотних інформаційних зв'язків і застосування інструментів контролінгу. Системоутворююча функція контролінгу в системі державного регулювання економіки країни, виявлена раніше, у повній мірі може бути реалізована лише за умови науково обґрунтованого і коректного виділення об'єкта державного контролінгу, його складових і чинників, що в цілому мають зумовити методологію державного контролінгового регулювання економіки. Ця методологія, виходячи з сутності контролінгу і специфіки об'єкта контролінгового регулювання, може бути умовно поділена на дві великі групи методів: методи аналізу, моніторингу і прогнозування стану об'єкта регулювання як основи підготовки і прийняття управлінських рішень на мезо- і макроекономічному рівнях; методи впливу на об'єкт регулювання з метою забезпечення реалізації управлінських рішень стосовно коригування стану об'єкта державного контролінгового регулювання.

Принципи державного контролінгу як певні правила, сформульовані на основі пізнання законів чи закономірностей і, водночас, визначальні для організації способу дії усієї системи державного контролінгу, крім принципів контролінгу класичного, мають включати такі, що забезпечують системність контролінгового регулювання економіки на рівні держави чи регіону з урахуванням ринкових умов і забезпечення економічної безпеки країни на довгострокову перспективу. Визначені специфічні принципи державного контролінгу є обов'язковою умовою для досягнення визначеної вище мети державного контролінгового регулювання економіки і основних завдань, нею зумовлених. Коло цих завдань розкривається у площинах теоретичного, методичного, інституціонального, правового й організаційного забезпечення реалізації контролінгової функції державного регулювання економіки.

Побудова дерева цілей державного контролінгового регулювання економіки має передбачати формування замкнутого контуру елементів реалізації усіх функцій державного регулювання економіки країни від безпосереднього управління неринковим сектором економіки через нормативну регламентацію, стимулювання і коригування розвитку ринкової економіки у цілому до реалізації соціальної

функції держави. Синтезування такого контуру зумовлює структурно-функціональну організацію контролінгового механізму державного регулювання економіки, його методи та інструменти. Ефективність реалізації такого механізму має замикатися на головній меті державного контролінгового регулювання економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Світова і вітчизняна практика господарювання демонструє широке використання механізму контролінгу на рівні окремих підприємств як системи інтегрованого інформаційного забезпечення, планування і контролю, як підсистеми управління підприємством, яка підтримує цільове виконання задач менеджменту на всіх ієрархічних рівнях управління.

Розробці теоретичних і методичних основ застосування контролінгу в системах державного регулювання економіки та державного управління присвячені наукові публікації І. Бородушко [1], Н. Мордовченкова [2], О. Оболенського [3], А. Письмаченко [4], І. Стефанюка [5].

Разом з тим, сьогодні в Україні не існує цілісного бачення реалізації механізму державного регулювання всіх рівнів економіки з використанням інструментарію податкового контролінгу.

Метою статті є дослідження концептуальних основ регулювання державою національної економіки на засадах контролінгу та механізму її контролінгового регулювання з акцентом на податковий контролінг.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Побудова дерева цілей державного контролінгового регулювання економіки має передбачати формування замкнутого контуру елементів реалізації усіх функцій державного регулювання економіки країни від безпосереднього управління неринковим сектором економіки через нормативну регламентацію, стимулювання і коригування розвитку ринкової економіки у цілому до реалізації соціальної функції держави. Синтезування такого контуру зумовлює структурно-функціональну організацію контролінгового механізму державного регулювання економіки, його методи та інструменти. Ефективність реалізації такого механізму має замикатися на головній меті державного контролінгового регулювання економіки.

Таким чином, структурно-логічна схема формування концептуальних засад державного контролінгового регулювання економіки може бути представлена, як показано на рис. 1.

Для визначення методів та інструментів контролінгового механізму регулювання економіки на рівні держави по-

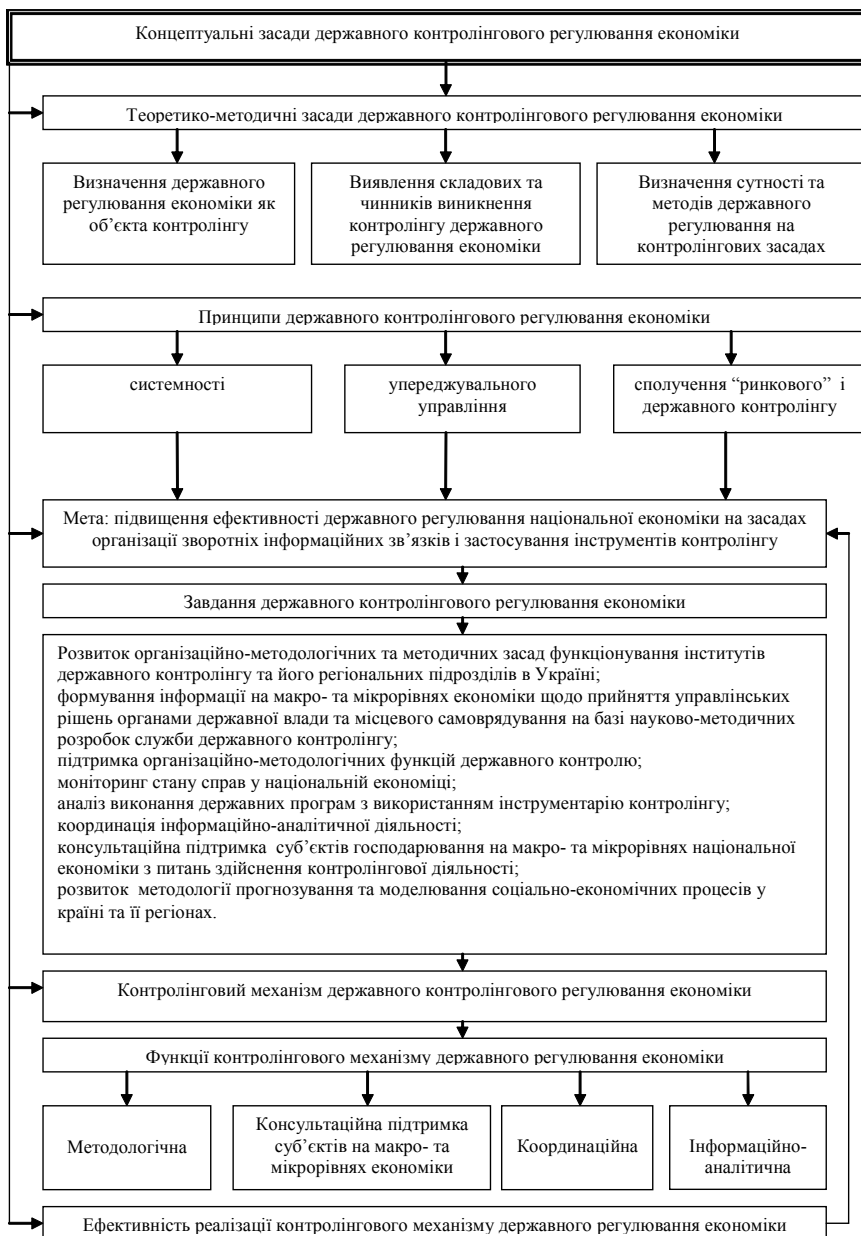

Рис. 1. Концептуальні засади державного контролінгового регулювання економіки

требують вивчення взаємозв'язок чинників, що визначають розвиток у цілому, і чинників економічного розвитку з погляду формування зведеного бюджету України.

З позицій сформованих концептуальних засад державного контролінгу мають бути розглянуті наступні чинники, що описують розвиток процесів у динаміці за 2001—2010 роки (табл. 1).

Вихідними даними для побудови таблиці слугували дані Фонду державного майна України [6], Річного звіту Національного банку України [7], дані Держкомстату України за 2008 і 2010 роки [8; 9].

Для обробки даних використовується пакет прикладних програм BP_STAT (ППП). Даний ППП дозволяє проводити аналіз економічних даних у динаміці, виявляти і характеризувати основні тенденції розвитку процесу, що вивчається, що дають можливість представити його зміни в часі у вигляді економічної моделі.

Для кожного з цих чинників проведено аналітичне вирівнювання тимчасових рядів за період розвитку шляхом вибору функції, що щонайкраще узгоджується з експериментальними даними за допомогою наступного набору функцій [10, с. 130]:

цій [10, с. 130]:

$$y(t) = a_0 + a_1 t, \tag{1}$$

$$y(t) = a_0 + a_1 t + a_2 t^2, \tag{2}$$

$$y(t) = a_0 + e^{a_1 t}, \tag{3}$$

$$y(t) = a_0 + a_1 / t, \tag{4}$$

$$y(t) = a_0 + a_1 \text{LN}(t), \tag{5}$$

$$y(t) = 1 / (a_0 + a_1 x), \tag{6}$$

$$y(t) = 1 / (a_0 + a_1 e^x), \tag{7}$$

Коефіцієнти в рівняннях обчислюються методом найменших квадратів. Оцінка якості вирівнювання виражається за критеріями середньо квадратичної помилки, обчислюються відносна помилка апроксимації, F-критерій, кореляційне відношення. Якщо відносна помилка апроксимації менш 5%, то це означає, що маємо задовільний рівень точності.

Для кожного чинника обирається автоматично за критерієм оптимальності крива зростання. Як критерій оптимальності використовується мінімальна сума квадратів відхилень між ідентичними точками теоретичної кривої і кривої, що описує експериментальні дані.

Тенденції розвитку, що склалися, якоюсь мірою знаходять свій відбиток у взаємозв'язку окремих чинників. Результати обробки досліджуваних даних одержані з використанням ППП BP_STAT.

Визначені економіко-статистичні моделі, що описують процеси. При цьому встановлено, що ці взаємозв'язки описуються наступною системою залежностей:

$$Y = -836804,636 + 7495,824 * X_1 - 450,635 * X_1 * X_1$$

$$Y = 854983,842 - 37725,727 * X_2 + 457,630 * X_2 * X_2$$

$$Y = 2038,187 + 535,045 * X_3 - 0,130 * X_3 * X_3$$

Також визначені криві зростання — функції, що описують процеси в розвитку:

$$Y = 25691,470 + 14426,006 * T + 1717,013 * T * T$$

$$X_1 = 96,570 + 4,983 * T - 0,342 * T * T$$

$$X_2 = 37,735 + 2,277 * T + 0,059 * T * T$$

$$X_3 = -15,382 + 58,634 * T + 1,351 * T * T$$

Отримані криві з досить високою мірою точності описують процеси, оскільки відносні помилки апроксимації дуже незначні — менше 15%.

Виконуючи аналіз отриманих кривих, що відображають залежності між чинниками, можна відзначити:

- вплив індексу споживчих цін (X_1) на доходи зведеного бюджету (Y) не дуже значний, оскільки коефіцієнт детермінації дорівнює 0,394 (39,4%);
- вплив долі приватизованого майна в залишковій вартості основних засобів підприємств (X_2) — значний, оскільки коефіцієнт детермінації дорівнює 0,941 (94,1%);

Таблиця 1. Вхідні дані для побудови моделі показників стану економіки України

Роки	Y	X1	X2	X3
	Доходи зведеного бюджету України, млн грн.	Індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року), %	Частка приватизованого майна в залишковій вартості основних засобів підприємств України, %	Доходи, отримані від оренди державного майна, млн грн.
1	2	3	4	5
2001	54934,6	106,1	42,03	80,0
2002	61954,3	99,4	43,46	118,4
2003	75285,8	108,2	42,86	161,65
2004	91529,4	112,3	45,58	179,52
2005	134183,2	110,3	45,23	274,939
2006	171811,5	111,6	58,07	328,445
2007	219936,5	116,6	58,70	504,055
2008	297893,0	122,3	62,60	682,578
2009	272967,0	112,3	63,01	655,23
2010	330900,0	109,1	63,65	606,344

— найсильніший вплив здійснює показник, що описує залежність між доходами (X_3), отриманими від оренди державного майна і доходами зведеного бюджету (Y). Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,958, а це свідчить про те, що 95,8% варіацій доходів зведеного бюджету пояснюються змінами (варіацією) X_3 .

На підставі отриманих результатів можна зробити наступний висновок: рівень впливу досліджуваних показників, що характеризують описувані процеси, дуже значний, і тому цими чинниками необхідно управляти для забезпечення конкретних результатів залежних величин. Для цього можливо використати ABC-аналіз як один з інструментів контролінгу, наприклад, для контролю доходів, отриманих регіонами України від плати за оренду державного майна, за 2010 рік.

Усі регіони розподіляються на три групи: група А — регіони, які мають дуже високий дохід від оренди державного майна (на них доводиться 80% надходжень Державного бюджету України за цим напрямом); група В — регіони середньої важливості (ті, на які в сумі доводиться не більше 15% бюджетних надходжень від оренди держмайна); група С — регіони, що мають незначну міру важливості (їх сумарний дохід по ним складає 5% орендної плати). Таким чином, Департамент контролінгу повинен здійснювати підвищений контроль за регіонами групи А, оскільки вони дають найбільш відчутну віддачу, зрідка контролювати регіони групи В, а регіонам групи С не варто приділяти особливої уваги. Саме такий підхід дозволить оптимізувати доходи, отримані регіонами України від плати за оренду державного майна за 2010 рік. За результатами використання методики ABC-аналізу отримано кількісні і вартісні показники по регіонах України, які наведені в табл. 2.

Табл. 3 містить дані по регіонах, ранжируваних за зменшенням доходів від оренди державного майна.

ABC-аналіз фактичного надходження коштів від оренди державного майна можливо здійснювати за допомогою графічного методу економічного аналізу (рис. 2).

Таким чином, до групи А можна віднести 10 регіонів, які забезпечують біля 80% фактичних надходжень коштів від оренди державного майна в 2010 р. та потребують постійного контролю: м. Київ, Донецька область, Одеська область, Центральний апарат ФДМУ, Дніпропетровська обл., Луганська область, АР Крим, Полтавська область, м. Севастополь, Харківська область, Київська область, АР Крим, Полтавська область, м. Севастополь, Харківська область.

До групи В треба віднести 9 регіонів, що забезпечують майже 15% фактичних надходжень коштів від оренди державного майна в 2010 р.: Київська область, Львівська область, Черкаська область, Запорізька область, Миколаївська область, Вінницька область, Хмельницька область, Івано-Франківська область, Чернігівська область. За цими регіонами треба здійснювати контроль не так посилено. До групи С належать останні 9 регіонів, за якими немає необхідності здійснювати жорсткий контроль. Проведений структурний аналіз дає обґрунтування щодо структуризації функцій контролінгового механізму

Таблиця 2. Характеристика регіонів України за показником доходу від оренди державного майна

№ п/п	Region		Кількість діючих договорів оренди, укладених та дозволених ФДМУ станом на 01.01.11	Доходи від оренди державного майна в 2010 р., млн грн.	
	Назва			Бюджетне завдання	Фактичне надходження коштів
	2		3	4	5
1	Вінницька область		728	6,2	7,0
2	Волинська область		313	3,3	2,2
3	Луганська область		1184	26,4	33,8
4	Дніпропетровська область		1304	41,8	35,8
5	Донецька область		1780	103,3	99,3
6	Житомирська область		633	4,9	3,9
7	Закарпатська область		514	4,9	3,8
8	Запорізька область		719	10,8	10,1
9	Івано-Франківська область		330	6,2	4,6
10	м. Київ		2606	156,9	123,7
11	Київська область		1165	12,9	14,9
12	Кіровоградська область		292	2,1	1,5
13	м. Севастополь		791	46,7	21,0
14	АР Крим		349	1,0	27,5
15	Львівська область		1088	18,0	14,3
16	Миколаївська область		516	7,9	7,6
17	Одеська область		1474	54,0	42,3
18	Полтавська область		701	26,0	21,6
19	Рівненська область		580	3,8	2,8
20	Сумська область		554	4,7	4,0
21	Тернопільська область		402	4,1	3,7
22	Харківська область		2011	40,7	20,8
23	Херсонська область		415	4,3	3,3
24	Хмельницька область		524	6,4	5,1
25	Черкаська область		603	13,7	12,4
26	Чернігівська область		698	5,7	4,2
27	Чернівецька область		169	1,9	1,6
28	Центральний апарат ФДМУ		158	32,4	38,9
РАЗОМ			22601	651,0	571,7

Таблиця 3. Допоміжна таблиця для проведення розрахунків ABC-аналізу

Region		Фактичне надходження коштів від оренди державного майна в 2010 р., млн грн.	Фактичне надходження коштів від оренди державного майна в 2010 р. нарастаючим підсумком	
Назва	№		млн грн.	частка в загальному надходженні коштів, %
1	2	3	4	5
м. Київ	10	123,7	123,7	21,64
Донецька область	5	99,3	223,0	39,01
Одеська область	17	42,3	265,3	46,41
Центральний апарат ФДМУ	28	38,9	304,2	53,21
Дніпропетровська обл.	4	35,8	340,0	59,47
Луганська область	3	33,8	373,8	65,38
АР Крим	14	27,5	401,3	70,19
Полтавська область	18	21,6	422,9	73,97
м. Севастополь	13	21,0	443,9	77,64
Харківська область	22	20,8	464,7	81,27
Київська область	11	14,9	479,6	83,88
Львівська область	15	14,3	493,9	86,38
Черкаська область	25	12,4	506,3	88,55
Запорізька область	8	10,1	516,4	90,32
Миколаївська область	16	7,6	524,0	91,65
Вінницька область	1	7,0	531,0	92,87
Хмельницька область	24	5,1	536,1	93,76
Івано-Франківська область	9	4,6	540,7	94,56
Чернігівська область	26	4,2	544,9	95,3
Сумська область	21	4,0	548,9	96,00
Житомирська область	6	3,9	552,8	96,68
Закарпатська область	7	3,8	556,6	97,35
Тернопільська область	21	3,7	560,3	98,00
Херсонська область	23	3,3	563,6	98,58
Рівненська область	19	2,8	566,4	99,07
Волинська область	2	2,2	568,6	99,46
Чернівецька область	27	1,6	570,2	99,74
Кіровоградська область	12	1,5	571,7	100,00

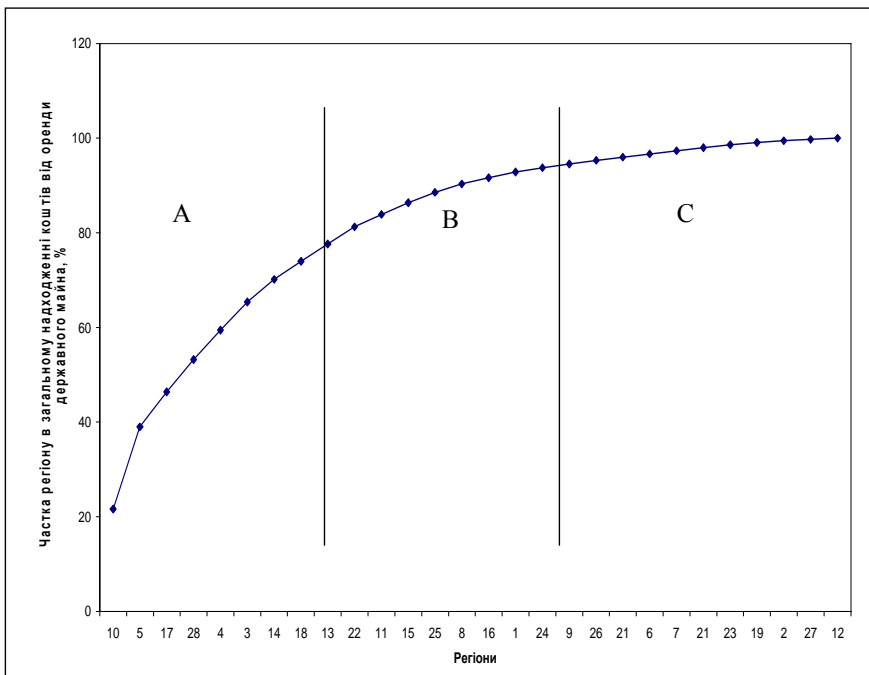

Рис. 2. ABC-аналіз фактичного надходження коштів від оренди державного майна у 2010 р.

державного регулювання економіки та його функціонально-інституціонування. На основі одержаних результатів запропоновано структуру контролінгового механізму державного регулювання економіки (рис. 3), під яким пропонується

концепції податкового контролінгу суб'єктів на макро- та мікрорівнях національної економіки, контролінгового механізму державного регулювання діяльності платників податків, методичних аспектів реалізації системи оподаткування підприємств на контролінгових засадах.

ВИСНОВКИ

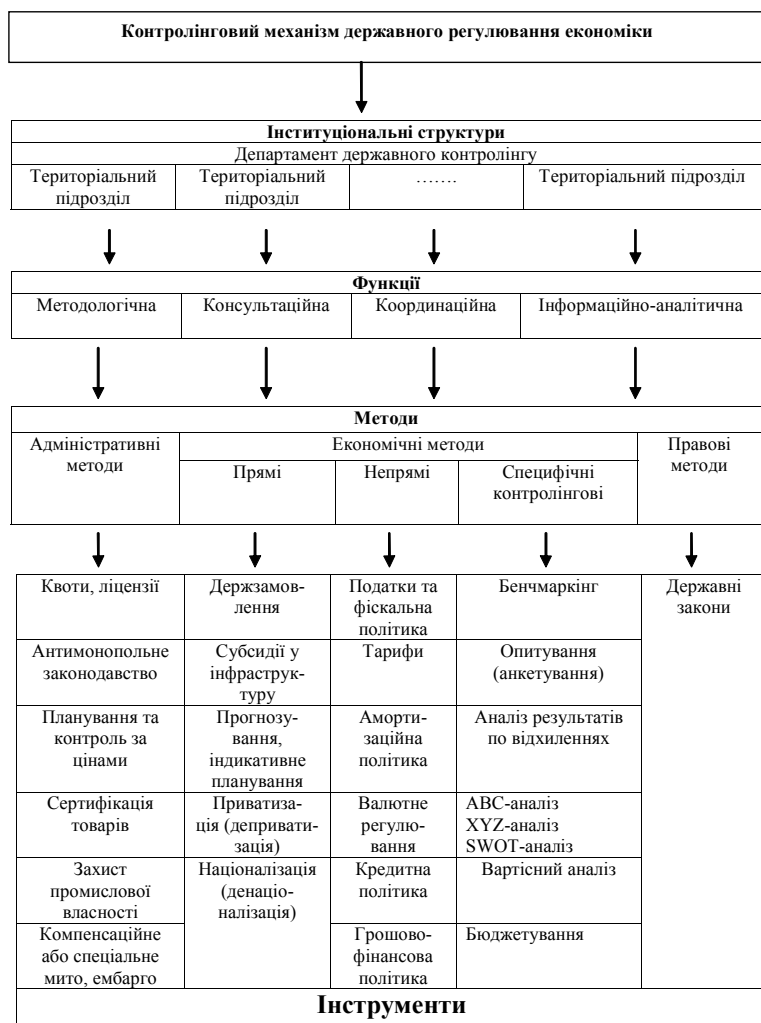

Рис. 3. Контролінговий механізм державного регулювання економіки

розуміти сукупність методів та інструментів, за допомогою яких забезпечується виконання функцій відповідними інституційними структурами, базуючись на концептуальних засадах контролінгового регулювання економіки.

Таким чином, у результаті системного підходу та функціонально-методичного структурування аналізу фактичного надходження коштів від оренди державного майна запропоновано контролінговий механізм державного регулювання економіки, який містить в собі послідовність переходів від його інституціональної структури через визначення функцій та методів до практичних інструментів їх реалізації.

На нашу думку, акцент слід робити на непрямих економічних методах контролінгового механізму державного регулювання економіки, а саме на управлінні податками та фіскальною політикою на всіх рівнях національної економіки з його вдосконаленням на засадах податкового контролінгу як складової системи контролінгу суб'єктів господарювання за допомогою методів планування, обліку, аналізу, регулювання, мотивації, контролю щодо реалізації його мети та ін.

Література:
 1. Бородушко І.В. Контролінг як інструмент державного управління / І.В. Бородушко // Научно-технические ведомости СПбГТУ. — 2005. — № 3 (41). — С. 153—156.
 2. Мордовченков Н.В. Методология исследования комплексных проблем региональной инфраструктуры в условиях глобализации экономики и финансов (теория, концепция, парадигма) / Н.В. Мордовченков. — Н. Новгород, 2003. — 359 с.
 3. Оболенський О.Ю. Організаційний механізм регулювання економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.02.03 "Організація управління, планування і регулювання економіки" / О.Ю. Оболенський. — Донецьк, 2001. — 33 с.
 4. Письмаченко А.М. Контролінг в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: навч. посіб. / А.М. Письмаченко. — К.: НАДУ, 2008. — 72 с.
 5. Стефанюк І.Б. Теоретико-методологічні засади застосування контролінгу в системі державного регулювання економіки / І.Б. Стефанюк // Фінанси України. -2006. — № 5. — С. 149—156.
 6. Щодо надання інформації / Фонд державного майна України. Департамент інформаційних технологій, моніторингу та прогнозування: Лист № 15/106 від 15.08.2011. — К., 2011. — 8 с.
 7. Річний звіт Національного банку України за 2010 р. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106>
 8. Статистичний щорічник України за 2008 рік; за ред. О.Г. Осауленка / Держкомстат України. — К.: Держкомстат, 2009. — 567 с.
 9. Україна у цифрах у 2010 році: Статистичний збірник; за ред. О.Г. Осауленка / Держкомстат України. — К.: ТОВ "Август-Трейд", 2011. — 252 с.
 10. Кушнір І.М. Державне контролінгове регулювання національної економіки: особливості моделювання / І.М. Кушнір // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління: "Шляхи забезпечення ринкових перетворень економіки". — Донецьк: ДонДУУ, 2008. — Т. IX. — С. 128—137. — (Серія "Економіка"; вип. 107).
 Стаття надійшла до редакції 05.11.2012. р.